

**Одеський національний університет імені І. І. Мечникова**

**Факультет історії та філософії**

**Кафедра культурології**

**Дипломна робота**

**на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

на тему:

**«Сучасна сім'я: проблема вибудовування культурного простору»**

**«Modern family: the problem of building a cultural space»**

Виконала: студентка денної форми навчання

напрям 6.020101 Культурологія

Ільїна Вікторія Ігорівна

Керівник к.філос.н., доц. Ушакова К. В. \_\_\_\_\_

Рецензент к.філос.н., доц. Білянська О. Ю.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ \_\_\_\_ від \_\_\_\_\_ 2019 р.

Завідувач кафедри

\_\_\_\_\_ Соболевська О.К.  
(підпис)

Захищено на засіданні ЕК № \_\_\_\_

протокол № \_\_\_\_ від \_\_\_\_\_ 2019 р.

Оцінка \_\_\_\_\_ / \_\_\_\_\_ / \_\_\_\_\_  
(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Голова ЕК

\_\_\_\_\_ Соболевська О.К.  
(підпис)

**Одеса – 2019**

## Зміст

|                                                                                             |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Вступ.....                                                                                  | 3  |
| Розділ 1 Формування сім'ї: історико-культурологічний аспект .....                           | 6  |
| 1.1. Особливість становлення сімейно-шлюбних відносин.....                                  | 6  |
| 1.2. Культура Нового часу як епоха формування сучасних уявлень про сімейні відносини.....   | 15 |
| 1.3. Побудова відносин у сучасній сім'ї.....                                                | 18 |
| Розділ 2 Модерація уявлень про сім'ю в сучасному українському комунікативному просторі..... | 26 |
| 2.1. Відмінні риси уявлення про сім'ю в Україні.....                                        | 26 |
| 2.2. Українські телепроекти та їх вплив на суспільство.....                                 | 29 |
| 2.3. Реклама та її образи сім'ї.....                                                        | 35 |
| Розділ 3 Сучасна сім'я – ідеальний проект.....                                              | 38 |
| 3.1. Організація побутового та духовного середовища.....                                    | 38 |
| 3.2. Ідеальні форми для вибудовування сім'ї: психолого-культурологічний аспект.....         | 43 |
| Висновки.....                                                                               | 48 |
| Список джерел та літератури.....                                                            | 51 |

## Вступ

**Актуальність теми дослідження.** Питання сімейно-шлюбних відносин в сучасній культурі є однією з найактуальніших проблем. І це, перш за все, стосується західноєвропейської культури, де науково-технічний прогрес і демократизація суспільства зумовила швидкий темп соціальних змін, які, зокрема, позначилися і на такому суб'єкті культури, як сім'я. І справді, звертаючись до сімейної проблематики, можна побачити нові тенденції, які на даний момент відбуваються в світі, бо сім'я є однією з головних осередків суспільства. Зміни, які відбуваються сьогодні в структурі та складі сім'ї, сімейних ролях, функціях сім'ї, доводять до перегляду державної системи впливу на інститут сім'ї та розробки нової моделі їхніх взаємовідносин. Тому дана тема є однією з необхідних для наукового дослідження, в тому числі і культурологічного.

В даний час в світі відбуваються складні демографічні, соціально-статусні та структурні зміни в сімейно-шлюбних відносинах. Як ми вказували, що це особливо стосується європейських, індустріально розвинених країн. Але такі тенденції спостерігаються і в нашій країні, яка лише кілька десяти років формується як самостійна держава. Кризи явища, які сьогодні мають місце в українській економіці і політиці, також істотно відображаються й в сімейно-шлюбних відносинах. Розгляду цієї проблематики і присвячується наше дослідження.

**Розробленість теми.** Вчені різних сфер гуманітарного знання так чи інакше осмислювали сутність сімейно-шлюбних відносин. У нашій роботі ми опираємося на те поняття сім'ї, яке виробили вчені XIX століття: І. Бахов, Е. Вестермарк, Л.А. Файнберга, Л. Морган. Особливу увагу ми приділили роботі Л. Моргана «Стародавнє суспільство», та роботі Ф. Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави», в яких були позначені основні етапи історичної еволюції сім'ї. До сих пір їх праці є важливим джерелом для

досліджень в даній області. Особливий інтерес для нас представляє робота С. Н. Бурова «Соціологія шлюбу і сім'ї» в якій зроблено глибоке дослідження проблем сім'ї у роботах таких філософів, як Платон, Арістотель, Геродот, І. Кант, І. Фіхте, Г. Гегель. Крім того, особливий інтерес для нас представляють праці з питань сім'ї та шлюбу таких філософів ХХ століття як Дж. Ейкен, З. Фрейд, Е. Дюркгейм, М. Фуко, Ф. Ніцше американський філософ і соціолог Елвін Тоффлер.

При дослідженні проблеми сім'ї в Україні ми звернулися до робіт таких вчених: Ю.О. Гаспарян, Ю. М. Якубова, О. Ф. Яцина. Також для нас було важливо ознайомитися з роботою американського дослідника Дейла Карнегі «Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей». Крім того, ми спиралися на соціологічні дослідження по сімейно-шлюбних стосунків у вітчизняній і західній культурах. В Україні: Інститут демографії та соціальних досліджень імені Птухи НАН України.

**Проблема дослідження** - трансформація сімейних традицій та цінностей в умовах науково-технічного прогресу і демократизації суспільства.

**Мета дослідження** - розгляд нових тенденцій у формуванні сімейно-шлюбних відносин в сучасному суспільстві і аналіз можливих наслідків цього процесу.

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- розглянути причини появи сім'ї та її різних форм у ході культурно-історичного процесу
- проаналізувати вплив просвітницького проекту на характер сімейно-шлюбних відносин
- виділити нові тенденції сімейно-шлюбних відносин в західноєвропейському суспільстві
- проаналізувати особливість сімейно-шлюбних відносин в українській культурі

- розглянути особливість модерації українським телебаченням і рекламою уявлень про сімейно-шлюбні відносини
- сформулювати основні принципи, за допомогою яких можна побудувати «ідеальний проект» сім'ї

**Об'єктом дослідження** сім'я як суб'єкт культури і основа держави.

**Предметом дослідження** проблема трансформації сімейних традицій і цінностей в сучасній культурі.

**Методи дослідження.** У процесі дослідження ми використовували, перш за все, історичний метод - для того, щоб зрозуміти процес формування сімейно-шлюбних відносин; аналітичний метод - для того, щоб зрозуміти місце і роль сім'ї у формуванні держави; порівняльний метод - для того, щоб показати особливості сім'ї в різних культурах; синтетичний метод - для того, щоб зрозуміти загальні тенденції в сімейно-шлюбних відносинах в будь-якій культурі; дедуктивний метод - для того, щоб побачити закономірності зміни загальних стандартів в різних культурах сучасного світу.

**Структура роботи** включає в себе вступ, три розділи, перший та другий складається з трьох підрозділів, а третій складається з двох підрозділів. У структуру роботи включені висновки та список використаних джерел та літератури.

чином позначається на українській родині. Але ця проблема повинна досліджуватися на стику соціології, політології, економіки і звичайно культури.

### Висновки

На основі проведеного дослідження ми зробили такі висновки:

1. Зрозуміти витоки формування сімейно-шлюбних відносин нам дозволило вивчення фундаментальних робіт Л.Моргана «Стародавнє суспільство» і Ф. Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави». Ми побачили складність еволюційного процесу в формуванні сім'ї в епоху Архаїки, зрозуміли закономірність переходу від матріархату до патріархату в родових і племінних спільнотах. Позналилися з різноманіттям ранніх типів відносин між чоловіком і жінкою. В результаті нами було усвідомлено і зроблено висновок про те, що в ході історичного розвитку **всі без винятку** соціальні спільноти, які формували держави, перейшли до моногамної сім'ї.

2. Наше дослідження дозволило прийти до висновку, що, незважаючи на відмінні риси кожної держави Стародавнього світу, існує те, що їх об'єднує. Це - становище жінки в сім'ї. В основі укладання моногамних шлюбів в кожній із стародавніх культур лежить соціально-економічний інтерес. В результаті, ми прийшли до висновку, що жінка в усьому Стародавньому світі, більшою чи меншою мірою, займає підлегле становище в шлюбі. У багатьох державах закріпачення жінки фіксується в правовій системі, а в епоху Середньовіччя у всіх моногамних сім'ях світу такий стан підтримувався релігійно-моральними установками.

3. В ході дослідження, ми з'ясували, що кардинальні зміни в соціальному статусі жінки відбулися в європейській культурі в зв'язку з процесом секуляризації та формуванням просвітницького проекту. Ідея загальної рівності і реалізація установки на загальність освіти розкріпачили

жінку і дозволили їй боротися за свої права в рамках нового світогляду. Поступово пішли соціальні забобони про «нерівний» шлюб, а жінка відстояла право на свободу вибору при вступі в шлюб. Основним принципом для утворення сім'ї стало почуття любові.

4. Але цей процес, як показує теорія і практика, має зворотний бік. Ми прийшли до висновку, що хоча жінка домоглася рівних соціальних прав з чоловіком і стала вільно реалізовувати себе як професіонал у всіх соціальних сферах суспільства, але ніхто і ніщо не зможе звільнити її від обов'язків бути матір'ю, дружиною і господинею домашнього «вогнища». І не випадково, багато вчених говорять про нове «закріпачення» жінки. І можна прийти до наступного висновку: чим більше у жінки з'явиться прав, тим більше у неї з'явиться обов'язків.

5. Провівши дослідження, ми прийшли до висновку про те, що в багатьох країнах і, перш за все європейських сімейно-шлюбні відносини знаходяться в кризовому стані. Нові світоглядні орієнтири призводять до того, що виникає необхідність трансформації сім'ї в умовах загальної секуляризації та демократизації. З'являються нові форми сім'ї, в яких кожен з учасників чоловіки і жінки прагнуть до індивідуалізації і намагаються не брати на себе обов'язки, які зазвичай покладаються в сім'ї. З'являється тенденція до такого явища, як «чайлдфрі», що мимоволі призводить до демографічних проблем в сучасному світі. А узаконення одностатевих шлюбів ще більш деформує суспільство. На наш погляд, причина таких явищ полягає, по-перше, в зайвії толерантності, знищуючи резистентність, тобто, опірність негативним соціальним явищам. По-друге, крайню індивідуалізацію особистості, яку в умовах матеріальної культури, яка перетворилася в бажання задовольняти тільки свої особисті потреби. Якщо такі тенденції триватимуть, то такі країни позбавлять себе майбутнього.

6. Що ж стосується української сім'ї, то, провівши аналіз, ми прийшли до наступного висновку. В Україні сім'я завжди базувалася на

традиційних формах, які кореняться в її етносі. У сучасному суспільстві змінилася сім'я і спостерігаються негативні тенденції: велика кількість розлучень, зниження народжуваності і т.д. Але на це впливає в основному кризовий стан економіки, демографії і т.д. А ось аналіз українських телевізійних програм і реклами, що стосуються сім'ї показує, що вони модерують кращі традиції в сімейно-шлюбних відносинах. І безумовно, спроба переорієнтувати Україну на західні цінності, наприклад, сімейні є вкрай небезпечним.

7. Основним принципом у побудові «ідеальної» сім'ї є психологічні чинники, які безпосередньо впливають на людей. У сучасному світі важливо укладати відносини по любові. Також, ми ознайомилися в різних радах по відношенню експертів, як найбільш краще будувати взаємини між чоловіком і жінкою. Зрозуміти, як важливо вміти спілкуватися у відносинах нам допомогла робота Д. Карнегі «Как приобретать друзей и оказывать на них влияние». Ми побачили на які сторони спілкування слід звертати увагу під час побудови сім'ї. Найважливіше, що ми хотіли донести нашим дослідженням - це те, що необхідно побудувати такий «ідеальний» проект, який буде орієнтувати на вищі цінності, а не базуватися на низинних інтересах.

### Список джерел та літератури

1. Аристотель Никомахова этика. Собрание сочинений в 4т / Перевод с древнегреческого. Общ. ред. А.И. Доватура – М., 1983, – 830 с.  
[Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.civisbook.ru/files/File/Aristotel.Nikomakhova.pdf>
2. Баховен И. Я. Материнское право. СПб: Издательский проект “Quadrivium” 2018 г. – 384 с.
3. Бурова С. Н. Социология брака и семьи: история, теоретические основы, персоналии С.Н. Бурова; Белорусский государственный университет. – Минск: Право и экономика, 2010. – 444 с.
4. Гаспарян Ю.А. Семья на пороге XXI века: Социологические проблемы / Под ред. К.Н. Хабибудиной. СПб.: Петрополис, 1999. – 320 с.
5. Гегель Г. Философия права. – М.: Мысль, 1990. – 524 с.
6. Гончарова С. 7 заповедей организованной мамы. 2014. – 132 с.
7. Далай Лама XIV, Пол Экман. Мудрость Востока и Запада. Психология равновесия. Издательство: Питер, 2011. – 304 с.
8. Дюргейм Э. Введение в социологию семьи. Пер. с фр., составление, послесловие и примечания А. Б. Гофмана. – М.: Канон, 1995. – 352 с.
9. Женская магия Сост. Л.М. Малышева. М.: Молодая Гвардия, 1990. – 230 с.
10. Жэнь Линлин. Отношения в китайской семье: традиции и перемены // Теории и проблемы политических исследований. 2017. – Т. 6. С. 255 – 263.
11. Ильясов Ф. Н. Потребность в детях и репродуктивное поведение // Мониторинг общественного мнения. 2013. № 1. С. 168 – 177.
12. Какие пары живут вместе долго и счастливо: слово статистике. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ubr.ua/leisure/it-is-interesting/kakie-pary-jivut-vmeste-dolgo-i-schastlivo-slovo-statistike-165356>
13. Карнеги Д. Как приобретать друзей и оказывать влияние на людей / Пер. с англ. Ф. П. Красавина. – Киев: Наук. Думка, 1990. – 224 с.
14. Конфуций Луню юй. – М.: Восточная литература, 2001. – 168 с.

15. Мак-Леннан Дж. Ф. Первобытный брак. – Эдинбург: Очерки по древней истории, 1876, – 220 с.
16. Маслоу А. Мотивация личности. – М.: Прогресс, 1987. – 242 с.
17. Михайлов М. Т. Женщины, их воспитание и значение в семье и обществе // Преображение. 1992. – № 5. – С. 75 - 90.
18. Морган Л. Г. Древнее общество. Л.: Издательство института народов Севера ЦИК СССР, 1934. – 351с.
19. Ницше Ф. Так говорил Заратустра. – М.: Мысль, 1990. – 162 с.
20. Платон. Диалоги. – М.: «Мысль», 1986. – 608 с.
21. Последние исследования ученых в области семейной психологии и социологии. [Электронный ресурс] – Режим доступа: [https://www.gazeta.ru/science/2015/08/23\\_a\\_7710233.shtml](https://www.gazeta.ru/science/2015/08/23_a_7710233.shtml)
22. Семенов Ю. И. Происхождение брака и семьи. – М.: Мысль, 1974. – 311 с.
23. Союз с браком: почему Украина – на третьем месте по количеству разводов в Европе. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://glavred.info/life/306955-soyuz-s-brakom-pochemu-ukraina-na-tretem-meste-po-kolichestvu-razvodov-v-evrope.html>
24. Тоффлер Э. Третья волна. - М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ»», 2004. – 345 с.
25. Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности. – Харьков: Фолио, 2009. – 224с.
26. Фуко М. История сексуальности. Воля к истине - по ту сторону знания, власти и сексуальности — Общая редакция А.Пузыря. Работы разных лет. Пер. с франц. – М., Касталь, 1996. – 448 с.
27. Фюстель де Куланж. Гражданская община древнего мира / Пер. с фр. под ред. проф. Д. Н. Кудрявского. – СПб, 1906. – 459 с.
28. Эйкен Дж. Духовный кризис современной культуры. – М.: «ЮНИТИ», 2006. – 276с.

29. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. В связи исследованиями Льюиса Г. Моргана. – М.: Политиздат, 1989. – 224 с.
30. Эрман А. Жизнь в Древнем Египте / Пер. с англ. И.А. Петровской. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2008, – 400 с.
31. Якубова Ю.М. Особистість та сім'я в епоху соціальних трансформацій: Соціальна політика в Україні та сучасній стратегії адаптації населення. – К.: НВФ «Студцентр», 1998. – 204 с.
32. Яцина О.Ф. Трансформації практик шлюбно-сімейного партнерства та батьківства: постмодерні реалії. Монографія / О.Ф. Яцина – Ужгород: Карпати, 2018. – 280 с.